

Uitspraaktrainer in de les

Uitspraaktrainer in de les maakt deel uit van de methode *Uitspraaktrainer*, die is ontwikkeld en uitgetest door de Afdeling Nederlands Tweede Taal van de Vrije Universiteit. Deze methode steunt op twee pijlers die samen tot de beste resultaten leiden: de docent en de computer als uitspraaktrainers. Dit boek biedt de docent werkvormen voor in de les. Cursisten kunnen zelfstandig aan het werk met oefeningen van de *Uitspraaktrainer online*. Kijk voor meer informatie op **www.uitspraaktrainer.nl**.

Uitspraaktrainer

Deel	Inhoud	Vorm	Gebruikers
<i>Uitspraaktrainer in de les</i> <i>Groepsactiviteiten in de les</i>	1 achtergrondinformatie	boek	docent
	2 werkvormen (beschrijvingen)	boek	docent
	3 werkbladen	cd-rom	cursisten
	4 geluidsmateriaal	website	cursisten en docent
<i>Uitspraaktrainer online</i> <i>Individueel oefenen</i> <i>in of buiten de les</i> www.uitspraaktrainer.nl	oefeningen	website	cursisten

Uitspraaktrainer in de les

Uitspraakverbetering voor anderstaligen

Chris van Veen, Hinke van Kampen, Vita Olijhoek, Ruud Stumpel

Uitgeverij Boom kan uitgaven als deze alleen maken dankzij haar klanten. Iedere docent heeft toestemming om de werkvormen te gebruiken in zijn of haar lessen. We gaan er daarbij vanuit dat iedere docent beschikt over een eigen exemplaar van *Uitspraaktrainer in de les*. We stellen het zeer op prijs als u contact met ons opneemt indien u *Uitspraaktrainer* op andere wijze wilt gebruiken in uw lessen. We denken daarover graag met u mee. Ons e-mailadres is: nt2@uitgeverijboom.nl.

Derde oplage, 2012
Tweede oplage, 2011
© 2009 de auteurs

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden veelevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912. Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

Vormgeving en opmaak: Impressie grafische vormgeving (Anja Verhart), Den Haag
Illustraties werblad 42: Teun Berserik en Mirjam Vissers (muur, vuur, roos, maan)

ISBN 978 90 8506 743 6
NUR 110

Inhoudsopgave

Inleiding	7
Hoofdstuk 1 Klanken	13
• Inleiding	13
• Het Nederlandse klanksysteem	15
• De uitspraak van klinkers	19
• De uitspraak van tweeklanken	21
• De uitspraak van klinkerclusters	22
• De uitspraak van medeklinkers	22
• Receptieve en (re)productieve oefeningen	24
Hoofdstuk 2 Woordaccent	48
• Inleiding	48
• Woordaccent herkennen	50
• Woordaccent in samengestelde woorden	53
• Verschuiving van het woordaccent	57
• Woordaccentpatronen in spelvorm	59
Hoofdstuk 3 Intonatie en zinsaccent	66
• Inleiding	66
• Herkennen van vraagintonatie en zinsaccent	69
• Emoties uitdrukken	74
• Vragen herkennen en reageren	76
• Dalende en zwevende intonatie	78
• Bijzondere zinsaccenten	83
• Emotie in een tekst overbrengen	91

Hoofdstuk 4	Verbonden spraak	93
•	Inleiding	93
•	Bewustwording van verschil geschreven taal en gesproken taal	96
•	Zwakke vormen	98
•	Verbinden van klanken	108
•	Klanken weglaten	118
•	Klankverandering van begin- en eindklanken van woorden of syllaben	120
•	Invoegen van de sjwa	122
Hoofdstuk 5	Uitspraak en spelling	125
•	Inleiding	126
•	Uitspraak van de letters van het alfabet	128
•	Uitspraak van letters die meer dan één klank weergeven	130
•	Uitspraak van één klank weergegeven door meer letters	134
•	Letters die je niet hoort	143
•	Uitspraak van leenwoorden	150
Hoofdstuk 6	Het beoordelen van uitspraak	152
•	Inleiding	152
•	Vergelijking tussen het Nederlands en een aantal andere talen	154
•	Een algemene vragenlijst	158
•	Een tekst voorlezen	159
•	Spontane spraak	160
•	Een aantal veelvoorkomende problemen	162
	Klinkers	162
	Medeklinkers	164
	Klankclusters	166
•	Cumulatie van fouten	167
Bijlage 1	International Phonetic Alphabet (IPA)	168
Bijlage 2	Termenlijst	169
Bijlage 3	Oefeningenoverzicht	174
	Bibliografie	176
	De auteurs	180

Inleiding

'We have ways of making you talk'

Britse filmmakers hebben een fijne neus voor uitspraak als middel om een personage neer te zetten. Wanneer ze een buitenlandse boef nodig hebben, kiezen ze Jeroen Krabbé, wiens uitspraak van het Engels kennelijk nogal sinister klinkt (denk bijvoorbeeld aan zijn rol van de slechterik in de Bondfilm *The Living Daylights* (1987)). 'Vie hef vees of meking joe tok,' zegt Herr Flick, hoofd van de Gestapo in de nog steeds herhaalde tv-serie *Allo allo*, iedere keer als hij bedoelt: 'We have ways of making you talk'.

Als je een andere taal spreekt, moet je in ieder geval verstaanbaar zijn, maar het liefst ook 'prettig verstaanbaar' (Lowie 2004: 4). Een sterk accent leidt de aandacht van de luisteraar af en kan vermoeiend zijn, of lachlust of irritatie wekken. Anderzijds oogst een goede uitspraak meestal veel bewondering. Uitspraak wordt zowel door docenten als cursisten beschouwd als een belangrijk maar lastig onderdeel van het Nederlands. Uitspraak *oefenen* wordt bovendien al gauw als saai ervaren. Met deze gegevens in het achterhoofd hebben we *Uitspraaktrainer* ontwikkeld. We hebben onszelf daarbij een aantal vragen gesteld.

- Wat kan de rol van de docent zijn?
- Hoe kan de computer worden gebruikt?
- Hoe voorkom je dat de aanvankelijke motivatie van de cursist wordt gefrustreerd?

Ons antwoord op de eerste twee vragen is dat docent en computer elkaar aanvullen. De docent kan verschillende groepswerkvormen toepassen in de klas, zodat cursisten hun uitspraak oefenen in een meer communicatieve setting dan mogelijk is met de computer. Daarnaast is de docent onontbeerlijk als degene die uiteindelijk de uitspraak van een cursist beoordeelt. Met de adviezen van de docent kan een cursist gericht individueel gaan oefenen op de computer, die daar immers bij uitstek geschikt voor is. De cursist kan in zijn eigen tempo de oefeningen doen die juist voor hem belangrijk zijn.

Deze verscheidenheid aan oefenvormen verkleint de kans op saaiheid en frustratie hopelijk al in belangrijke mate. Om die kans verder te verkleinen hebben we ernaar gestreefd om te oefenen met woorden en zinnen die voor zowel cursist als docent plezierig zijn om mee te oefenen, zonder overigens de authenticiteit van het taalgebruik uit het oog te verliezen. Waarom de klanken [a] en [aa] alleen maar oefenen met woordparen als het bekende *man – maan*, wanneer dat ook kan met *mevrouw de Man* en *mevrouw de Maan*?

Voor wie?

Het boek dat u nu in handen heeft is in de eerste plaats bestemd voor docenten die in hun lessen aandacht willen besteden aan een juiste uitspraak van het Nederlands. Naast oefeningen die in groeps- of privélessen kunnen worden gedaan, bevat het boek achtergrondinformatie die u meer inzicht kan geven in een goede aanpak van het uitspraakonderwijs. Het onlineprogramma is bestemd voor cursisten die zelfstandig aan hun uitspraak willen werken, al dan niet gerelateerd aan een groepsles.

Het boek en het onlineprogramma kunnen op alle taalniveaus worden gebruikt en zijn bedoeld voor cursisten met verschillende opleidingsniveaus. Wel is er binnen de oefeningen onderscheid gemaakt naar taalniveau.

Wat?

Uitspraaktrainer is een nieuwe manier om de uitspraak van NT2-cursisten te verbeteren. De methode steunt op twee pijlers: de docent en de computer, die samen tot de beste resultaten zullen leiden. *Uitspraaktrainer* kan naast iedere reguliere NT2-methode worden gebruikt, maar ook door een individuele cursist die geen groepsles volgt. *Uitspraaktrainer in de les* bestaat uit een boek met een cd-rom, *Uitspraaktrainer online* is een programma op internet (www.uitspraaktrainer.nl).

Uitspraaktrainer in de les is bestemd voor de docent. Het boek bevat zes hoofdstukken. Ieder hoofdstuk begint met een inleiding over het onderwerp dat aan de orde is. Daarna volgen beschrijvingen van werkvormen voor gebruik in de les. Bij de werkvormen zijn ter illustratie stukjes van werkbladen opgenomen. Op de cd-rom vindt u de complete werkbladen. Deze zijn klaar voor gebruik en hoeven alleen maar te worden uitgeprint en eventueel gekopieerd. Soms zijn er werkbladen toegevoegd die u met eigen materiaal kunt vullen, zodat u een werkvorm nog meer kunt toesnijden op uw cursisten. Zie bijvoorbeeld hoofdstuk 1, oefening 1.10, 'Uitspraakreis klanken' en hoofdstuk 2, oefening 2.8, 'Woordaccentspel'.

De zes hoofdstukken zijn:

1 Klanken

Een voorwaarde om iemand te kunnen begrijpen is dat je kunt verstaan wat hij zegt. In hoeverre je iemand verstaat hangt onder andere af van de mate waarin je in staat bent onderscheid te maken tussen de verschillende klanken die we in het Nederlands hebben. Cursisten moeten dan ook in de eerste plaats getraind worden in het herkennen van de verschillende klanken van het Nederlands. Pas als ze receptief vaardig zijn, dus de verschillende klanken kunnen onderscheiden, kunnen ze verder met reproductieve en productieve oefeningen: het naspreken en vervolgens zelf uitspreken van klanken in woorden. Het hoofdstuk begint met een overzicht van het Nederlandse klanksysteem en geeft informatie over de articulatie van de verschillende klanken.

2 Woordaccent

'Woordaccent' is een synoniem van 'klemtoon'. Als mensen zeggen dat in het woord *uitspraak* de klemtoon op de eerste syllabe (lettergreep) valt, dat wil zeggen op *uit*, dan bedoelen ze dat die eerste syllabe met meer nadruk wordt uitgesproken dan de tweede. Voor de

luisteraar betekent dit, dat de eerste syllabe het meeste opvalt. Maar wat doet de spreker om te zorgen dat dit effect ontstaat, dat dus de eerste syllabe inderdaad opvalt? In het hoofdstuk 'Woordaccent' wordt aandacht besteed aan het herkennen van woordaccent, aan woordaccent in samengestelde woorden en aan het verschuiven van het woordaccent.

3 Intonatie en zinsaccent

Door middel van intonatie kan de spreker de betekenis van een zin veranderen en onder andere aangeven of hij blij, verrast, boos, verdrietig of teleurgesteld is. Wat hij zegt, verandert daarmee van gevoelswaarde.

Zinsaccent zou je kunnen omschrijven als de klemtoon van een zin. Een belangrijk kenmerk is het verschil in toonhoogte van het woord dat accent krijgt: de stem gaat wat omhoog of omlaag. Er is dan ook een relatie tussen zinsaccent en intonatie omdat beide verschijnselen gekenmerkt worden door toonhoogteverschillen. Zinsaccenten zijn voor veel taalleerders moeilijk te herkennen waardoor ze niet precies begrijpen wat er gezegd wordt. Bovendien plaatsen ze zelf bij het spreken verkeerde zinsaccenten. Door verkeerd geplaatste zinsaccenten is een spreker vaak moeilijk te begrijpen. Ook veranderingen in de plaats van accenten in een zin veroorzaken verschil in betekenis. Veel taalleerders zijn zich hiervan niet bewust. In dit hoofdstuk gaan we in op het herkennen van zinsaccent en intonatie en op het herkennen van en reageren op vragen. Ook oefenen we met het uitdrukken van emoties en met 'dalende' en 'zwevende' intonatie.

4 Verbonden spraak

'Verbonden spraak' omvat alles wat te maken heeft met het feit dat klanken niet geïsoleerd worden uitgesproken, maar in combinatie met andere klanken. De oefeningen in dit hoofdstuk zijn bedoeld om de cursist te laten kennismaken met dit verschijnsel. In veel gevallen gaat het daarbij om het herkennen ervan, zeker als de cursist nog in de beginfase van het taalleerproces verkeert. In andere gevallen kan de uitspraak aanzienlijk verbeteren als niet meer elke letter of elk woord afzonderlijk uitgesproken wordt maar in verbonden spraak. Denk hierbij aan veelvoorkomende combinaties als: *kweetutniet*, *dasgoet*.

5 Uitspraak en spelling

Uitspraak en spelling verhouden zich tot elkaar als gesproken en geschreven taal. Bij het leren van een taal zullen beide taalvormen invloed hebben op de uitspraak van de taalleerder. De taalleerder die vooral via de gesproken vorm een taal heeft geleerd zal moeite hebben met de spelling, en andersom zal iemand die een taal via een boek heeft geleerd moeite hebben met de uitspraak. Leerders van de spelling van Nederlands als moedertaal kunnen voor een deel uitgaan van het principe dat je moet schrijven 'wat je hoort'. Bij anderstaligen werkt dat meestal niet. Cursisten die het verschil niet horen tussen [a] en [aa] zullen zonder problemen *vaandag* schrijven omdat dat in hun oren klinkt als *maandag*. De oefeningen in dit hoofdstuk hebben betrekking op problemen die kunnen ontstaan door de relatie en de verschillen tussen spelling en uitspraak.

6 Het beoordelen van uitspraak

Het beoordelen van de uitspraak is nuttig, zowel voor de docent als voor de cursist. Het scherpt het oor van zowel de docent als de cursist. In dit hoofdstuk wordt een aanpak be-

schreven om uitspraak op een efficiënte manier te beoordelen. U hoeft niet alle suggesties uit dit hoofdstuk op te volgen: ook met een deel ervan kan goed inzicht verkregen worden in de kwaliteit van de uitspraak van de cursist. We hebben verder een schema opgenomen dat een beeld geeft van de overeenkomsten en verschillen tussen Nederlandse klanken en klanken van andere talen. Ten slotte volgt een reeks suggesties voor de behandeling van uitspraakproblemen op klankniveau.

Uitspraaktrainer online is een programma op internet (www.uitspraaktrainer.nl) dat naast het boek gebruikt kan worden. Een cursist kan hier individueel mee werken, zelfs zonder deel uit te maken van een cursusgroep. Het onlineprogramma bevat (deels) hetzelfde soort oefeningen en dezelfde werkvormen als het boek maar de hoeveelheid is veel groter. Het onlineprogramma bevat ook toetsen zodat de cursist (en eventueel de docent) inzicht krijgt in zijn of haar prestaties en vorderingen.

Wanneer?

In het ideale geval krijgen uw cursisten vanaf het allereerste begin les in uitspraak. U kunt ze dan al laten kennismaken met de verschillende aspecten van gesproken taal die in *Uitspraaktrainer* aan de orde komen: klanken, woordaccent, zinsaccent en intonatie, verbonden spraak en de relatie tussen uitspraak en spelling. Vervolgens kiest u in de loop van de tijd oefeningen die passen bij het niveau van uw cursisten.

Zijn uw cursisten al verder in het taalleerproces en hebben ze weinig of geen uitspraakonderwijs gehad, dan is het belangrijk eerst een kennismakingsoefening met een bepaald aspect van uitspraak te laten doen alvorens met een andere oefening te beginnen. Stel, uw cursisten bevinden zich ongeveer op niveau A2. U wilt aandacht besteden aan verbonden spraak en begint met oefening 4.1 van het desbetreffende hoofdstuk. U kunt als vervolgoefening bijvoorbeeld oefening 4.7 kiezen: 'Medeklinker met klinker'. Zorg er in ieder geval bij de selectie van verdere oefeningen voor dat de woordenschat van die oefeningen enigszins aansluit bij de kennis en ervaring van de cursisten. Een overzicht van alle oefeningen met een indicatie voor het taalniveau vindt u in bijlage 3 'Oefeningenoverzicht'. In deze bijlage staat ook vermeld welk werkblad u eventueel nodig heeft. En wilt u een beeld krijgen van de kwaliteit van de uitspraak van individuele cursisten? Maakt u dan gebruik van hoofdstuk 6.

Hoe in de les?

U zult als docent steeds een keuze moeten maken uit de oefeningen en moeten bepalen welke oefeningen voor een groep of een individuele cursist geschikt zijn. Daartoe moet u de vaardigheid ontwikkelen om fouten in de uitspraak te herkennen. Niet alleen of klanken verkeerd uitgesproken worden maar ook of er verkeerde accenten in woorden of zinnen geplaatst worden, en op welke wijze de gebruikte intonatie afwijkt van het Nederlands en dergelijke. Voor een optimale verbetering van de uitspraak is het noodzakelijk (1) dat de informatie die cursisten krijgen door het doen van een oefening terugkomt in latere lessen en (2) dat ze zelfstandig met de computer kunnen werken aan hun uitspraak.

Reserveer in een les ongeveer 20 minuten voor uitspraak. Kies voor een les een of twee oefeningen uit een hoofdstuk. De tijd die een bepaalde oefening kost, is afhankelijk van het opleidingsniveau van de cursisten. De oefeningen zijn geschikt voor laag-, midden- en hoog-

opgeleiden. Bij alle oefeningen staat een taalniveau vermeld. Dit is een minimumniveau waarover de taalleerders moeten beschikken. Hoogopgeleiden zijn sneller in het uitvoeren van de opdrachten. In dat geval is het altijd goed een tweede oefening achter de hand te hebben. Oefeningen in spelvorm kosten vaak meer tijd omdat de voorbereiding, het uitleggen van de regels, tijdrovender is.

De woorden en zinnen bij vrijwel alle oefeningen zijn opgenomen. U kunt dan kiezen of u ze zelf voorleest of dat u een opname laat horen. Alle opnames staan op: www.uitspraaktrainer.nl.

Hoe online?

Een docent kan een cursist na een klassikale oefening stimuleren om bepaalde uitspraakaspecten verder te oefenen op de computer. Het onlineprogramma bevat ook toetsen zodat de cursist (en eventueel de docent) inzicht krijgt in zijn of haar prestaties en/of vorderingen.

Het onlineprogramma is trouwens zo eenvoudig in het gebruik, dat iemand er ook zonder begeleiding mee kan werken.

Welke uitspraak?

In het boek en op de computer wordt de standaard Noord-Nederlandse uitspraak geoefend, dat wil zeggen de variant van het Nederlands die in Nederland wordt gesproken. Er wordt dus geen aandacht besteed aan het Zuid-Nederlands zoals dat in Vlaanderen wordt gesproken.

Notatie

In het boek wordt gebruikgemaakt van notaties door middel van rechte haken en vishaken. Met tekst tussen rechte haken [...] wordt de uitspraak bedoeld, met tekst tussen vishaken <...> de spelling.

Voor de aanduiding van klanken maken we ook gebruik van het International Phonetic Alphabet (IPA). We gebruiken het IPA om het verschil tussen klanken en geschreven tekens te benadrukken. Uitspraak is immers niet het uitspreken van letters, maar letters zijn onder andere een (onvolmaakte) poging om uitspraak schriftelijk weer te geven. Dat wordt duidelijk bij een vergelijking van het IPA met letters. Het woord *meewerken* bijvoorbeeld bevat vier letters <e> die drie klanken weergeven, zoals blijkt uit de IPA-weergave [mewerkən]. Het wil echter niet zeggen dat cursisten het IPA moeten beheersen. Integendeel, docenten kunnen heel goed uitspraak oefenen met hun cursisten zonder dat die het IPA kennen. In bijlage 1 is een overzicht van de Nederlandse klanken in het IPA opgenomen.

Bronvermelding

Alle bronnen die we hebben gebruikt zijn opgenomen in de op onderwerp geordende bibliografie. Mochten wij onverhoopt een bron niet hebben vermeld, neemt u dan contact met ons op. Overigens is de bibliografie niet alleen bedoeld als verantwoording van geraadpleegde literatuur, maar ook als hulpmiddel voor de lezer. Om die laatste reden zijn enkele titels dan ook tweemaal opgenomen.

Niveau

Bij alle oefeningen in het boek staat een indicatie van het benodigde taalniveau. Dit niveau

geeft het minimale taalniveau aan dat een cursist nodig heeft om de oefening te kunnen doen. Als er bij taalniveau bijvoorbeeld A1 staat, dan betekent dat dat alle cursisten die minimaal A1 beheersen de oefening kunnen uitvoeren. Ook voor cursisten met een hoger taalniveau kan de oefening nuttig zijn.

Dank

We willen cursisten en docenten van de Afdeling NT2 van de VU bedanken voor hun medewerking bij het uittesten van de werkvormen, evenals de studenten van de zomercursus Nederlandse taal en cultuur in Zeist van de Nederlandse Taalunie.

Graag willen we ook onze dank uitspreken aan Marijke Huizinga, hoofd van de Afdeling Nederlands Tweede Taal van de VU. Zij heeft mede het initiatief genomen tot de ontwikkeling van een uitspraakmethode en is op zoek gegaan naar een uitgever. Ze heeft ons geheel of gedeeltelijk vrijgesteld voor het werk aan *Uitspraaktrainer*. Verder heeft zij ons continu gesteund in onze werkzaamheden, ons van inspiratie voorzien en enkele werkvormen aangeleverd. Ten slotte heeft Marijke zich een kritische en goede meeleezer getoond.

Tot slot dank aan Jo van Egmond en Lijn Schutte die ons wilden helpen met het inspreken van de woorden en zinnen, en uiteraard ook Peter Onnes die alle opnames tot bruikbare bestanden heeft samengesteld.

Tot slot

We hopen dat *Uitspraaktrainer in de les* en *Uitspraaktrainer online* zullen leiden tot uitspraakverbetering en dat het prettig is om met het boek en het onlineprogramma te werken. We houden ons aanbevolen voor commentaar.

Amsterdam, mei 2009

Afdeling Nederlands Tweede Taal, Vrije Universiteit, Amsterdam
Chris van Veen, Hinke van Kampen, Vita Olijhoek, Ruud Stumpel

Bij de derde oplage

In de derde oplage is een aantal fouten in de tekst gecorrigeerd en zijn sommige passages helderder geformuleerd. We waren erg blij met de vragen en opmerkingen van Peter Schoenaerts, die heeft gezorgd voor *Goed gezegd!*, de Zuid-Nederlandse bewerking van *Uitspraaktrainer in de les*. Ook het commentaar van de gebruikers/logopedisten Veronica Coppens en Lyke Engelmann was bijzonder leerzaam. Alle drie hartelijk dank! Verder danken we alle andere gebruikers en collega's voor hun reacties.

Amsterdam, november 2012

VU-NT2, Vrije Universiteit, Amsterdam
Chris van Veen, Hinke van Kampen, Vita Olijhoek, Ruud Stumpel
vu-nt2@vu.nl

Hoofdstuk 1

Klanken

Kouchner betreurt uitspraakfout

De Franse regering heeft gisteren een opmerking van minister van Buitenlandse Zaken Kouchner rechtgezet. Door zijn zware Franse accent was zijn uitspraak onjuist in de Israëliëische pers gekomen.

In een krant stond dat Israël Iran zou 'opeten' als Iran een kernwapen zou hebben. Kouchner gebruikte het Engelse woord 'hit' (aanvallen), maar sprak dat op zijn Frans uit, zonder 'h' en met een ie-klank.

De Israëliëische journalisten verstonden 'eat' (eten) en maakten er een bericht van. Kouchner heeft laten weten dat hij het misverstand ten zeerste betreurt en heeft excuus aangeboden.

Teletekst 06-10-2008

Inleiding

Een voorwaarde om iemand te kunnen begrijpen, is dat je kunt verstaan wat hij zegt. In hoeverre je iemand verstaat, hangt onder andere af van hoe goed je in staat bent om onderscheid te maken tussen de verschillende klanken die we in het Nederlands kennen. In het Nederlands komen klanken voor die niet voorkomen in andere talen. Zo zijn voor veel anders-taligen de tweeklanken in woorden als *huis* en *mei* nieuwe klanken. Verder is het verschil tussen bijvoorbeeld de klinker in *been* en *ben* voor velen moeilijk te horen, omdat het verschil in de eigen taal niet bestaat.

Voor sommige cursisten is het moeilijk te begrijpen dat je in het Nederlands de [r] op verschillende manieren kunt maken en dat dat niet van invloed is op de betekenis.

Een bijkomende moeilijkheid voor leerders is de Nederlandse spelling. In het Nederlands is er net als in een aantal andere talen namelijk geen een-op-een relatie tussen klanken en letters. De klank [ie] kun je als <ie> schrijven zoals in *fiets*, maar ook als <i>, zoals in *kilo*. En ook het omgekeerde komt voor: verschillende klanken kunnen met één en dezelfde letter worden weergegeven. Zo staan de drie letters 'e' in het woord *wegnemen* voor drie verschillende klanken. Zie hiervoor verder het hoofdstuk *Uitspraak en spelling*.

Cursisten moeten dan ook in de eerste plaats getraind worden in het herkennen van de verschillende klanken die we in het Nederlands hebben. Pas als zij receptief vaardig zijn, dus de verschillende klanken kunnen onderscheiden, kunnen ze verder met reproductieve en productieve oefeningen: het naspreken en vervolgens zelf uitspreken van klanken in woorden.

In dit hoofdstuk geven we u zowel een overzicht van het Nederlandse klanksysteem als informatie over de articulatie van de verschillende klanken. Deze informatie is geschreven voor u als docent. Het is niet de bedoeling dat u al deze informatie zomaar aan de cursisten voorlegt. Het is zaak alles zo simpel mogelijk uit te leggen, klanken voor te doen en te laten horen, en vooral: de cursist veel te laten oefenen.

Om klanken duidelijk te onderscheiden van letters, zetten we klanken tussen rechte haken [] en letters tussen vishaken < >. Verder maken we gebruik van het IPA, het International Phonetic Alphabet. Dit is een internationaal geaccepteerd notatiesysteem voor klanken, waarin iedere klank met een apart symbool wordt weergegeven. We gebruiken hier een licht vereenvoudigde versie van het *Uitspraakwoordenboek* (Heemskerk/Zonneveld (2000)). Omdat niet iedereen bekend is met het IPA hebben wij overal voorbeeldwoorden opgenomen, zodat u direct ziet om welke klank het gaat. Een voorbeeld: 'wegnemen' schrijf je als <wegnemen> en spreek je uit als [wɛxnɛmə(n)]. Overigens is het niet de bedoeling dat u uw cursisten het IPA aanleert. Gebruikt u voor hen gewoon de Nederlandse spelling voor het weergeven van klanken.

Op de docenten-cd-rom hebben we werkbladen opgenomen die u kunt uitprinten om met een groep of met een individuele cursist te gebruiken. Om vast te stellen met welke klanken een cursist moeite heeft, kunt u een analyse maken. Kijkt u hiervoor in het hoofdstuk *Het beoordelen van uitspraak*. De geluidsbestanden bij de oefeningen in dit boek staan op www.uitspraaktrainer.nl. Meer oefeningen kunt u vinden in het cursistenprogramma *Uitspraaktrainer online*.

De indeling van dit hoofdstuk is als volgt:

- Het Nederlandse klanksysteem
- De uitspraak van klinkers
- De uitspraak van tweeklanken
- De uitspraak van klinkerclusters
- De uitspraak van medeklinkers
- Oefeningen

Het Nederlandse klanksysteem

Binnen het Nederlandse klanksysteem maken we onderscheid tussen klinkers (vocalen) en medeklinkers (consonanten). Een medeklinker is een klank waarvan de lucht bij het uitspreken wordt tegengehouden door een obstakel, bijvoorbeeld de lippen of de tong. Een klinker daarentegen is een klank waarvan de lucht bij het uitspreken ongehinderd naar buiten komt.

Klanken hebben geen betekenis, maar ze kunnen wel zorgen voor *verschil* in betekenis. Wanneer één klank in een woord verandert, ontstaat er een andere betekenis. Dit geldt voor klinkers (*bak - bek*) en voor medeklinkers (*bak - pak of bak - bal*).

De Nederlandse taal gebruikt relatief veel klinkers om woorden van elkaar te onderscheiden. In totaal zijn het er zestien. Allereerst zijn er vijf 'korte' klinkers. Dit type kan niet aan het eind van een woord voorkomen en wordt met één letter geschreven:

klinker (fonetische weergave)	letter (grafemische weergave)	voorbeeld
[a]	<a>	man
[ɛ]	<e>	ben
[i]	<i>	zit
	<y>	olympisch
[ɔ]	<o>	rok
[ʏ]	<u>	kus

Uitzonderingen zijn woordjes ('tussenwerpsels') als *bah*, *hè* en *goh*, die wel eindigen op een korte klinker.